

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.ה).

1

בס"ד | גיליון 29
במדבר התשפ"א

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה - סיפור מגדולי ישראל

חיצים כנגד חיצים. צניעות כנגד חיצים

במדבר ד' י"ט: "וְזָאת עָשׂוּ לָהֶם וְחָיו וְלֹא יָמָתוּ...".

כאשר העיר פרשבורג הייתה נתונה במצור, וירו עליה חיצי מות, אמר שלהיות כל מדותיו של הקב"ה הם מדה כנגד מדה, על כן יש להתעורר בפרט בדברים המכונים 'חץ', ואחד מהדברים הוא אבק לשון הרע, וכמו שכתוב בכמה מקומות, שלשון הרע מכונה בלשון חץ.

עוד כתב החת"ס (שם) שיש להתחזק בקדושה וטהרה, ולשמור על עינינו, ולשמור על גדרי הקדושה, ובפרט שיש להזהר מתערבות אנשים ונשים, ומי לה' אלי, יראה ויזהיר נשי ביתו ובנותיו שילכו לבושות בצניעות, שלא יכשילו את רואיהן וחטא הרבים ישאו, והיא גם מדה כנגד מדה, כידוע שגם חטא שז"ל, מכונה בלשון 'יורה כחץ'.

(דרשות חת"ס לח' תמוז עמוד ד"ש)

המקפיד על קביעות בתורה ושמירת הסדרים - לא יחלה

במדבר ג' ז': "וְנִשְׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרְתּוֹ...".

הקפדתו של מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בעניין שמירת סדרים. פעם הורה מרן שליט"א לאחד משומעי שיעורו ב'ירושלמי', לבל יחסיר ולו פעם אחת. מרן הסביר לו, כי לפעמים מגיע לאדם עונש להיות חולה, אך אם הוא מקפיד שלא להיעדר מהשיעור, יהיה מה שיהיה, נקבע בשמים שלא יחלה. אותו תלמיד סיפר, כי אכן הקפיד שלא להפסיד אף שיעור. ובאמת, בכל אותן שנים בהן נמסר השיעור, לא חלה ולו פעם אחת, כי אם בימי שישי ושבת בהם לא התקיים השיעור.

ונראה דביאור העניין הוא שמי שמקריב "מזמנו" עבור התורה, לא יחלה ויצטרך לבזבז "מזמנו" עבור חופשת מחלה, דרישה ברופאים השגת תרופות ונטילתן וכיוצ"ב. זמן כנגד זמן, מדה כנגד מדה. כן נראה עוד שהתורה היא תמצית חיותנו ומקור כוחנו, ולפיכך, מי שמקפיד לדבק עצמו למקור חיותו וכוחו, ימדד לו כמדתו ויתמיד כוחו ולא יחלה.

(ספר בית אבי)

מ' מלקות כנגד מ' יום של יצירת העובר

במדבר ד' י"ח: "אֵל תִּכְרִיתוּ אֶת שִׁבְט מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי מִתּוֹךְ הַלְוִיִּם".

אל תכריתו את שבט משפחות הקהתי: "...ובמדרש אל תכריתו, כך שנו ז"ל כל חייבי כריתות שלקו נפטרין מידי כריתותן, שנאמר (דברים כ"ה ב'): והפילו השופט, כתיב 'ארבעים יכנו' וכתוב 'ונקלה אחיך', כיון שלקה הרי הוא אחיך. ולמה ארבעים, אלא האדם נוצר לארבעים יום ועבר על התורה שנתנה לארבעים יום, אמרה תורה ילקה ארבעים ויצא ידי עונשו. וכן אתה מוצא באדם הראשון, כשנצטוו ועבר עליו לקה העולם בארבעים עונשין, אדם הראשון עשרה, וחיה עשרה, והנחש עשרה, והאדמה עשרה. ולפיכך כשיעבור האדם על המצוה ילקה ארבעים. כן אתה מוצא במדבר בעונש מרגלים שלקו ארבעים שנה במדבר".

(רבינו בחיי)

המתקרב לה' - ה' מקרבו אליו

במדבר ג' י"ב: "וְאֶנִּי הִנֵּה לִקְחָתִי אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְחָיו לִי הַלְוִיִּם".

"בשעה שאמר לו הקב"ה למשה, אך את מטה לוי לא תפקוד וגו', נתירא משה ואמר: שמא יש פסול בשבטי שאין הקב"ה חפץ שאמננו. אמר לו הקב"ה למשה: לא אמרתי לך כן אלא להוציאן מן הגזירה שלא ימותו עמהם הה"ד ואת ראשם לא תשא בתוך בני ישראל! למה? שהלויים שלי הן, והיו לי הלויים שכל מי שהוא מקרב אותי אני מקרבו, הם קרבו עצמן לי, שנאמר (שמות ל"ב כ"ו): 'ויאמר משה מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי, הן קרבו אותי ואני מקרבן, והיו לי הלויים', ולא עוד אלא לפי שנמצאו עמי נאמנים ששמרו אזהרתי (שם כ' ב-ג) 'לא יהיה לך אלהים אחרים' וגו', לפיכך הן ראויין שיהיו נאמני ביתי ואתה הפקד את הלויים' וגו' וכן הוא אומר (תהלים ק"א ו') 'עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי'...".

(במדבר רבה א' י"ב)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.ט).

2

בס"ד | גיליון 29
במדבר התשפ"א

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

המגביה עצמו – ה'

משפילו

במדבר א' ד': "וְאַתְּכֶם יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ לְמִטָּה אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית אֲבֹתָיו הוּא".

"לְמִטָּה, קרי ביה לְמִטָּה, שכל מי שנתמנה בשררה צריך להשפיל את עצמו למטה, ואם הגביה עצמו הקב"ה משפילו למטה, שנאמר (דברים כ"ח מ"ג): "וְאֵתָה תֵרֵד מִטָּה מִטָּה". וכך אמרו רז"ל (יומא דף כב:) אין ממנין פרנס על הציבור, אלא אם כן קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו, שאם תזוח דעתו עליו אומרים לו חזור לאחוריק".

(רמזי רבינו יואל)

המכבד את ה' - ה' מכבדו, ומי שאינו מכבד את ה' - אינו מכבדו

"... ויענו כל העם יחדיו לסוף מ' יום מרדו ישראל בהקב"ה (שמות ל"ב ח') ועשו להם עגל מסכה וגו' ויאמר אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים, אבל הלויים נמצאו מושלמים עם הקב"ה, שנאמר (שם ל"ב כ"ו) 'ויעמוד משה בשער המחנה' וגו' אמר הקב"ה (שמואל א' ב' ל'): 'כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו', בני לוי שכבדוני שלא כפרו בי להם אני מכבד, אבל ישראל שביזוני שאני העליתי אותם ממצרים והם אמרו לעגל שהוא העלם, בדין הוא שיקלו. מה כבוד כיבד הקב"ה את הלויים? שלקחם לחלקו, שנאמר (במדבר ג' י"ב) 'ואני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני ישראל' וגו' וכיון שבא למנותם לעמוד בשימושו הוא בעצמו מנאם... אמר האלקים למשה יש באהלו של פלוני ב' ובאהלו של פלוני ג' עד שמנה אותן מנין, שנאמר, 'ע"פ ה", הוי כבוד גדול חלק להם שהוא בעצמו מנאם. אבל במנין ישראל אין את מוצא 'ע"פ ה" לפי שהם לא כבדוהו אף הוא לא כבדם, וכן כשבא הקב"ה לעשות משכן קירב הלויים לשימושו כשם שאמר בפרשה אמר הקב"ה: הלויים שכבדוני יהיו אצלי, אבל אותן שטעו בעגל הם ילקו בצרעת, שנאמר (שמות ל"ב כ"ה): 'וירא משה את העם כי פרוע' וכן הוא אומר (תהלים ק"א ג'): 'עשה סטים שנאתי וגו'".

(במדבר רבה ז' ב')

★

השתתפות כנגד השתתפות

במדבר ג' מ"ב: "וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה כָּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ אֶת כָּל בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

"הלויים שהיו צדיקים ולא נשתתפו במעשה העגל ומסרו עצמן על קדושת השם, שנאמר (שמות ל"ב כ"ו): 'וַיֹּאמֶר מִי לָהּ אֵלֵי וַיֹּאסְפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֵוִי אֹמְרֵי אֵמַר הַקִּבְ"ה: הֵם נִשְׁתַּתְּפוּ לִי אֵף אֲנִי אֶשְׁתַּתֵּף לָהֶם לְמַנּוּתָם בְּעַצְמִי וּבְכַבּוּדִי, אֲבָל הַבְּכוֹרוֹת הֵם רִיחְקוּ עִצְמוֹן מִן הַקִּבְ"ה וְהֵם הִקְרִיבוּ לִפְנֵי הַעֲגֹל, לִכְךָ רִיחַק הַקִּבְ"ה מִן מִנִּינָם".

(במדבר רבה ד' ו')

המתגאה מורד מגדלותו

במדבר ב' י"ח: "דָּגַל מַחְנֵה אֲפְרַיִם לְצַבָּאתָם יָמָה וְנָשִׂיא לְבְנֵי אֲפְרַיִם אֱלִישָׁמֶע בֶּן עֲמִיהוּד".

"אמר רבי יוסי: ודאי לא זכר שמיה דיוסף באינון דגלים (לא נזכר שמו של יוסף בין הדגלים) דכתיב (שכתוב): 'דגל מחנה אפרים' ולא כתיב (כתוב) דגל מחנה יוסף, בגין דאתגאי על אחוי (לפי שהתגאה על אחיו)".

פירוש: המתגאה מורד מגדולתו, מדה כנגד מדה.

(זהר הקדוש, מקץ דף ר.)

יוסף לא נשא במיטת אביו, לכן לא רצה למנותו בדגלים

במדבר א' ל"ב: "לְבָנֵי יוֹסֵף לְבָנֵי אֲפְרַיִם תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמֹת מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וְיַעֲקֹב כָּל יָצָא צָבָא".

"לבני יוסף לבני אפרים: ולא אמר לבני יוסף לאפרים, לפי שיוסף לא נשא במיטת אביו משום כבוד מלכות (תנחומא סימן י"ח), לכן לא רצה למנותו בדגלים, ונקרא הדגל על שם בניו. לכן אמר לבני אפרים כדרך שאומר בכולם".

(בעל הטורים)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה בדף היומי

רדפו אחר כבוד – התמעט כבודם

יומא דף לח: "תניא, אמר רבי ישמעאל: פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ומצאתי אחד מבני בניהם (של אחת משפחות גרמו, אבטינס, שידעו את מעשה לחם הפנים ומעשה הקטורת), אמרתי לו: אבותיך בקשו להרבות כבודן (על ידי שמירת סודותיהם לעצמם), ורצו למעט כבוד המקום (במה שלא רצו לחזור לעבודתם אם אין כופלים להם שחרם) - עכשיו כבוד מקום במקומו (כעת לאחר החורבן נשאר כבוד ה' במקומו, כי כבוד ה' אינו תלוי בבית המקדש), ומיעט כבודם (שלאחר החורבן כבר אין שום צורך בידע המיוחד שהיה להם וממילא התמעט כבודם)".

כל המשכח דבר מתלמודו גורם גלות לבניו

דף לח: "אמר ר' אלעזר: כל המשכח דבר מתלמודו גורם גלות לבניו, שנאמר: ותשכח תורת אלוךך אשכח בניך גם אני".

כל המשכח דבר אחד מתלמודו: "... ומה שאמר גורם גלות לבניו כי דברי תורה שלומד האדם נחשבים תולדות שלו, ולכן השוכח דבר מתלמודו דייקא שהוא חידושי תורה שלו שהם בנים הרוחניים שגלו ונעקרו מן הלב שלו, לכך גורם גלות לבניו הגשמיים...".

(בן יהודע)

כל המשכח דבר מתלמודו גורם גלות לבניו: "נ"ל בס"ד טעם לגלות, מדה כנגד מדה, כי דברי תורה משכחם וחנייתם וגניזתם הוא בלבו של אדם, כמ"ש רז"ל במדרש על פסוק "כי לקח טוב נתתי לכם" (משלי ד' ב'). מעשה בחכם שירד בספינה, שהיו בה סוחרים שיש להם בה משאות גדולות של סחורה, ונטבעה בים, ורק האנשים יצאו לשלום, והסוחרים נשארו ריקים, כי ממונם בלעו הים, והחכם אשר סחורתו התורה, לא נטבעה בים ולא נגנבה ע"י לסטים, כי מי יכול לקחנה מלבו של אדם, והוא עלה ליבשה ונכנס למדינה, והיה מוציא הדברים מלבו ודורשן ברבים, ועל ידי כן עטרוהו בזהובים, והסוחרים נשארו רעבים עניים מרודים, ע"ש. נמצא לב האדם הוא מקום דירה ובית לדברי תורה, והמשכח דברי תורה מלבו במזיד שלא על ידי אונס, נמצא גלו דברי תורה ממקומם, לכך גורם גלות לבניו – מדה כנגד מדה, כי דברי תורה נחשבים בניו של החכם, דכתיב (תהלים א' ב') "בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה", בתחילה היתה תורת ה', ואחר שלמדה האדם נעשית תורתו, ויליף לה מן הפסוק "אשכח בניך גם אני" (הושע ד' ו') דמשמע על גלות, כי הגולה מעירו לעיר אחרת, הוא נשכח מאנשי עירו – שאין זוכרים אותו עוד".

(בניהו)

השומר עצמו מלחטוא מקבל סיוע שמימי לא לחטוא

שם: "ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כיון שיצאו רוב שנותיו של אדם ולא חטא - שוב אינו חוטא, שנאמר רגלי חסידיו ישמור. דבי רבי שילא אמרי: כיון שבאה לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה ואינו חוטא - שוב אינו חוטא, שנאמר: רגלי חסידיו ישמור".

בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו

שם: "אמר ריש לקיש: מאי דכתיב: אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן. בא לטמא - פותחין לו, בא לטהר - מסייעין אותו".

אתערותא דלעילא כנגד אתערותא דלתתא

דף לט: "תנו רבנן: (אל) תטמאו בהם ונטמאתם בהם, אדם מטמא עצמו מעט - מטמאין אותו הרבה, מלמטה - מטמאין אותו מלמעלה, בעולם הזה - מטמאין אותו לעולם הבא. תנו רבנן: והתקדשתם והייתם קדושים, אדם מקדש עצמו מעט - מקדשין אותו הרבה, מלמטה - מקדשין אותו מלמעלה, בעולם הזה - מקדשין אותו לעולם הבא".

המכבד את הלוי (במקום שאין כהן) - מאריך ימים חיים כנגד חיים

במדבר א' נ"ג: "וְאֵתָהּ הִפְקֵד אֶת הַלְוִיִּם עַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְעַל כָּל כְּלָיו וְעַל כָּל אֲשֶׁר לוֹ הִמָּה יִשְׂאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת כָּל כְּלָיו וְהֵם יִשְׁרְתֻהוּ וְסָבִיב לַמִּשְׁכָּן יִחְנוּ: וּבְנִסְעַת הַמִּשְׁכָּן יִירִידוּ אִתּוֹ הַלְוִיִּם וּבַחֲנֻת הַמִּשְׁכָּן יִקִּימוּ אִתּוֹ הַלְוִיִּם וְהָזָר הִקְרַב יָמוּת: וְחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ עַל מַחְנֵהוּ וְאִישׁ עַל דָּגְלוֹ לְצַבְאוֹתָם: וְהַלְוִיִּם יִחְנוּ סָבִיב לַמִּשְׁכָּן הָעֵדֻת וְלֹא יִהְיֶה קֶצֶף עַל עֵדֻת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְשִׁמְרוּ הַלְוִיִּם אֶת מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן הָעֵדֻת".

איתא בשולחן ערוך הרב (או"ח סימן ר"א סעיף ג'): "ובמקום שאין כהן טוב להקדים גם כן הלוי לישראל בכל אלו אם הם שוין בחכמה (והעושה כן מאריך ימים אבל אין חיוב בדבר שלא נאמר 'וקדשתו' אלא בכהן כי את לחם אלוךך הוא מקריב וגו')". הנה יש לעיין מדוע יזכה המכבד את הלוי לאריכות ימים ומאי איכא מדה כנגד מדה בזה?

הלויים הם השומרים בבית המקדש, ועל ישראל נאמר "והזר הקרב יומת". ועל כן, "ל, דעל שהישראל מכבד את הלוי השומר עליו שלא יקפח את חייו – יזכה לחיים (אריכות ימים).

(רבי אליהו וקסלר שליט"א)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום

במדבר ב' ב': "איש על דגלו באתת לבית אבתם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל מועד יחנו".

"... נראה לרמז, "באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל" – אברהם, יצחק, יעקב, ישראל הם י"ח אותיות, וידוע כי שם הי"ח מן ע"ב שמות של "ויסע" "ויבא" "ויט" הוא הנקרא כל"י. ובה פירשנו בס"ד: לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום (עוקצין ג' ב"ב). כי ישראל הם עם תליתאי, שהם כהנים לויים וישראלים, וראשי תיבות שלהם כל"י, וכשהם חיבור אחד בשלום אז נשפעים מן שם הי"ח הנזכר שהוא נקרא [כל"י]. וזה שאמרו "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל" – הוא שם הנזכר "אלא על ידי השלום", שאז מדה כנגד מדה, להיותם שלושתם מחוברים יחד שהם כל"י אז נשפעים מן שם הנזכר הנקרא כל"י.

וזה שאמר "באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל", שבזכות האבות שגם יש בשמותם י"ח אותיות, יזכו לשם י"ח הנזכר שישפיע בהם".

(דרושי חיים עמוד ק"א)

אם האדם אינו חושב שהוא הבעל הבית על חכמתו, זוכה שה' יתן לו חכמה

במדבר א' א': "וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר".

"במדבר רבה (פרשה א' ז) כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר הפקר אינו יכול לקנות את החכמה והתורה, לכך נאמר במדבר סיני, עכ"ל, וצריך ביאור.

ונראה לפרש שכל זמן שהאדם חי בה"אני" שלו אז ה"אני" חוצץ בינו ובין קונו ית', אבל כשעושה את עצמו כהפקר סרה המחיצה בינו לבין הקב"ה, ואז אפשר לזכות לחכמה ולהבנת התורה שהיא דעת אלוקים. וענין ההפקרות בחכמת התורה הוא שאם למד הרבה לא יחזיק טובה לעצמו ושלא יתגאה בהוראה, והעיקר שאם יחדש חידושי תורה לא יקפיד אם דורשים דבריו לפני הציבור שלא בשם אומר. ואם האדם משים עצמו כמדבר הפקר, שאינו חושב שהוא הבעל הבית על חכמתו, זוכה שה' יתן לו חכמה מפיו דעת ותבונה.

ובה מובן מה שנאמר (פסוק ד) "ואתכם יהיו איש איש למטה איש ראש לבית אבותיו הוא, ואלה שמות האנשים", וממשיך הכתוב להזכיר כל אחד ואחד מהם בשמותיהם כאילו זו הפגישה הראשונה, ותמוה שהרי מנין זה היה באחד לחדש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים, וכבר היו ידועים הנשיאים בשם, שהרי שלושה שבועות מקודם היתה חנוכת המזבח במשכן ואותם ה"אנשים" שנמנו כאן הם היו הנשיאים שהקריבו קרבנות בחנוכת המזבח. עוד יש לדקדק שכאן נקראים "אנשים" לשון אנשים פשוטים בלי שום מנוי ושררה, על אף היותם אותם הנשיאים שהקריבו אז קרבנותיהם, והיה לו לומר "ואתכם יהיו הנשיאים לבית אבותם". וגם צריך ביאור שתיכף אחר פירוט שמותיהם נאמר (פסוק ט"ז): "אלה קרואי העדה נשיאי מטות אבותם ראשי אלפי ישראל הם", ותוך כדי דיבור נקראו שוב "אנשים" (פסוק ז'): "ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות".

ע"י שהשליכו מעליהם כל כבוד עצמי ושררה זכו לשררה האמיתית

והתירוץ הוא שלימדם הקב"ה שאף אם לגבי בני ישראל הם נשיאים ומכובדים, הרי מוטל עליהם לשום את עצמם הפקר כמדבר ולהיות בעיני עצמם כאנשים פשוטים, "ואתכם יהיו איש איש למטה" בלי להתחשב עם שררה הקודמת, "ואלה שמות האנשים" שנבחרו בתורת "אנשים", ועל ידי הנהגה זו ששמו עצמם הפקר כמדבר והשליכו מעליהם כל כבוד עצמי ושררה זכו לשררה האמיתית להיות "ראשי אלפי ישראל".

ובבוא משה ואהרן למנות את בני ישראל "ויקח משה ואהרן את האנשים האלה", ללמדם ענין זה ששימום עצמם כהפקר, "אשר נקבו בשמות" וכהדגשת רש"י בלשונו הזהב "אשר נקבו לו כאן בשמות", פי' כאן דייקא נקבו למשה בשמות כאנשים פשוטים".

(מעין בית השואבה עמוד ש"ג)

לרפואה שלמה: בן ציון בן חיה

הנצחות, הקדשות ופרטים על הספרים 054-251-0336 קו אמריקאי: 646-340-5403
דוא"ל ap@torah24-7.com אתר <https://torah24-7.com/SEFORIM-HEBREW/>

